

Η ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 2001*

Κοτζαμάνης Β.¹, Σταθάκης Δ.²

¹ Καθηγητής δημογραφίας στο Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης και Δ/ντης του Εργαστηρίου Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων του Παν. Θεσσαλίας.

² Post doc researcher, European Commission, Joint Research Centre, Institute for the Protection and Security of the Citizen, ISPRA, Ιταλία.

Περίληψη

Η Ελλάδα μεταβάλλεται από χώρα εξόδου σε χώρα εισόδου. Πλήθος ερευνών στην ελληνική βιβλιογραφία έχουν πραγματοποιηθεί από πολλαπλές οπτικές γωνίες τη μετάβαση αυτή, ως και τις μορφές και τις ποσοτικές διαστάσεις του νέου μεταναστευτικού ρεύματος. Από τις προσεγγίσεις αυτές συνήθως απουσιάζουν εκείνες που αναδεικνύουν σε «χαμηλά» διοικητικά επίπεδα τα σαφώς διαφοροποιημένα προφίλ των αλλοδαπών που συντείνουν στην δημιουργία ενός σύνθετου παζλ που οφείλει να ληφθεί υπόψη στην λήψη μέτρων πολιτικής, τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο. Στο άρθρο αυτό, με βάση τα στοιχεία της τελευταίας απογραφής (2001) και λαμβάνοντας ως βάση την διοικητική διαίρεση της χώρας μας σε δήμους και κοινότητες θα επιχειρήσουμε να αναδείξουμε μερικώς το προαναφερθέν «παζλ», διαχωρίζοντας τους αλλοδαπούς σε 4 μεγάλες γεωπολιτικές ενότητες.

HUMAN GEOGRAPHY OF FOREIGNERS IN THE HELLENIC REPUBLIC 2001*

Kotzamanis V.¹, Stathakis D.²

¹ Professor of demography, Planning and Regional Dev. Dpt., LDSA Director, University of Thessaly

² Post doc researcher, European Commission, Joint Research Centre, IPSC, ISPRA, Italy.

Abstract

According to the evidence of the latest population census, Greece is transforming from an emigration country to an immigration one. A variety of research work in the Greek literature deals with the features and the consequences of this transition, as well as with the qualitative and the quantitative dimensions of the new immigration flow. However, the spatial dimension of this phenomenon is absent of all these analyses, their reference scale being the country as a whole or, in the best case, the larger administrative units of the country. In this work, utilizing the information of the latest population census, conducted in 2001, at a lower geographical level (municipality) and classified the immigrants in four major geopolitical groups of origin, we try to discover patterns of their geographical placement according to this classification.

Λέξεις κλειδιά: Αλλοδαποί, Ανθρωπογεωγραφία, Οικονομικά και Δημογραφία χαρακτηριστικά.

Key words: Foreigners, Human Geography, economic and demographic aspects.

1. Τα μεταναστευτικά ρεύματα από και προς την Ελλάδα, σύντομη ιστορική αναδρομή

Η Ελλάδα μεταβάλλεται από χώρα εξόδου σε χώρα εισόδου, και τα δεδομένα των τελευταίων απογραφών το επιβεβαιώνουν: οι απογραφέντες αλλοδαποί (άτομα με ξένη

υπηκοότητα) ανέρχονται στην απογραφή του 1981 σε 177.000 άτομα (εκ των οποίων 30% από τις χώρες της ΕΟΚ, 11% από την Κυπριακή Δημοκρατία και 13% από τις ΗΠΑ και 4% από την Ωκεανία), αποτελώντας μόλις το 2% του συνολικού πληθυσμού. Μια εικοσαετία αργότερα ο αριθμός τους υπερτετραπλασιάζεται καθώς το 2001 απογράφονται 762.000 άτομα με ξένη υπηκοότητα (7% του πληθυσμού της χώρας μας που εγγίζει τα 11 εκ.). Η κατανομή τους ανά χώρα το έτος αυτό διαφέρει ριζικά αυτής του 1981, στο βαθμό που το 75% προέρχεται πλέον από 8 πρώην ανατολικές χώρες και το 9% από το Ηνωμένο Βασίλειο, την Γερμανία, την Κύπρο και τις ΗΠΑ-Αυστραλία. Ταυτόχρονα, στους 100 απογραφέντες αλλοδαπούς ηλικίας 15-64 το 2001 οι 56 εργάζονται και το ημισυ εξ αυτών δηλώνει διάρκεια παραμονής στη χώρα μας μικρότερη των 5 ετών. Είναι προφανές ότι τα μεταναστευτικά ρεύματα προς την Ελλάδα έχουν εντατικοποιηθεί μετά το 1990, στη δε αύξηση του αριθμού των αλλοδαπών αποδίδεται σχεδόν αποκλειστικά και η αύξηση του πληθυσμού της χώρας μας ανάμεσα στο 1991 και 2001.

Έτσι, την τελευταία δεκαετία πλήθος άρθρων, μελετών, ερευνών και εκθέσεων στην ελληνική βιβλιογραφία έχουν πραγματοποιηθεί από πολλαπλές οπτικές γωνίες τα της μετάβασης της χώρας μας από παραδοσιακή χώρα εξαγωγής μεταναστών σε χώρα υποδοχής, ως και τις μορφές και τις ποσοτικές διαστάσεις του νέου μεταναστευτικού ρεύματος. Από τις προαναφερθείσες προσεγγίσεις συνήθως απουσιάζουν εκείνες που αναδεικνύουν σε «χαμηλά» διοικητικά επίπεδα τα σαφώς διαφοροποιημένα προφίλ τόσο του συνόλου των αλλοδαπών όσο και των διαφορετικών συνιστωσών τους, προφίλ που προτιθέμεθα στην ανακοίνωση αυτή να αναδείξουμε με βάση τα στοιχεία της τελευταίας απογραφής, διαχωρίζοντας τους αλλοδαπούς σε 4 μεγάλες ομάδες: τους προερχόμενους από τις ανεπτυγμένες χώρες, τα Βαλκάνια, τις πρώην «σοσιαλιστικές» χώρες (των βαλκανικών εξαιρουμένων) και τις λοιπές χώρες.

2. Η κατανομή των αλλοδαπών στον ελλαδικό χώρο

2.1 Οι χωρικές συγκεντρώσεις

Η κατανομή του μόνιμου πληθυσμού των αλλοδαπών στο ελλαδικό χώρο στην απογραφή του 2001 ελάχιστα διαφέρει από αυτή των Ελλήνων. Η άνιση κατανομή των δύο πληθυσμών είναι γνωστή (Kotzamanis and Kostaki 2007): οι απογραφέντες το 2001 αλλοδαποί κατανέμονται στον χώρο σχεδόν *au prorata* του ελληνικού πληθυσμού αν και η ανισοκατανομή τους είναι ελαφρώς μεγαλύτερη των Ελλήνων, όπως οι υπολογισμένοι σε επίπεδο δήμων δείκτες Gini δίδουν τιμές 0,84 για τους αλλοδαπούς και 0,74 για τους Έλληνες (Πίνακας 1).

Η άνιση φυσική κατανομή των αλλοδαπών στον χώρο, προσδιορίζει τόσο το ειδικό τους βάρος στον συνολικό πληθυσμό (Χάρτης 1) όσο και την σύνθεσή τους ανά μεγάλες ομάδες χωρών προέλευσης στους εξεταζόμενους Καποδιστριακούς Δήμους (Χάρτης 2). Έτσι, ειδικότερα, στους δήμους που εντάσσονται στις ενότητες 2 και 3 του χάρτη 2, οι προερχόμενοι αλλοδαποί από τις ευρωπαϊκές πρώην ανατολικές χώρες (βαλκανικές και μη) αποτελούν σχεδόν το 85% του συνόλου. Στους Δήμους της ενότητας 4 (στο 50% σχεδόν του συνόλου των ΚΔ της χώρας), οι προερχόμενοι αποκλειστικά από τις βαλκανικές χώρες κυριαρχούν απόλυτα αποτελώντας το 90% σχεδόν του συνόλου των αλλοδαπών, ενώ στην 5η ενότητα (που συγκεντρώνει το 1/6 των εξεταζόμενων ΚΔ), οι βαλκάνιοι, αν και αποτελούν τα 2/3 των αλλοδαπών, συνυπάρχουν με ένα σχετικά υψηλό ποσοστό ατόμων προερχομένων από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες. Τέλος, στην ενότητα 1, στην οποία εντάσσεται ένα πολύ μικρό πλήθος ΚΔ (μόλις 84), οι καταγόμενοι από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες αποτελούν οριακά την πλειοψηφία, ακολουθούμενοι από τους προερχόμενους από τις βαλκανικές χώρες (33%), τις λοιπές χώρες (8,5%) και τις πρώην σοσιαλιστικές-των Βαλκανικών εξαιρουμένων-χώρες (6,5%) (Kotzamanis and Kostaki 2007).

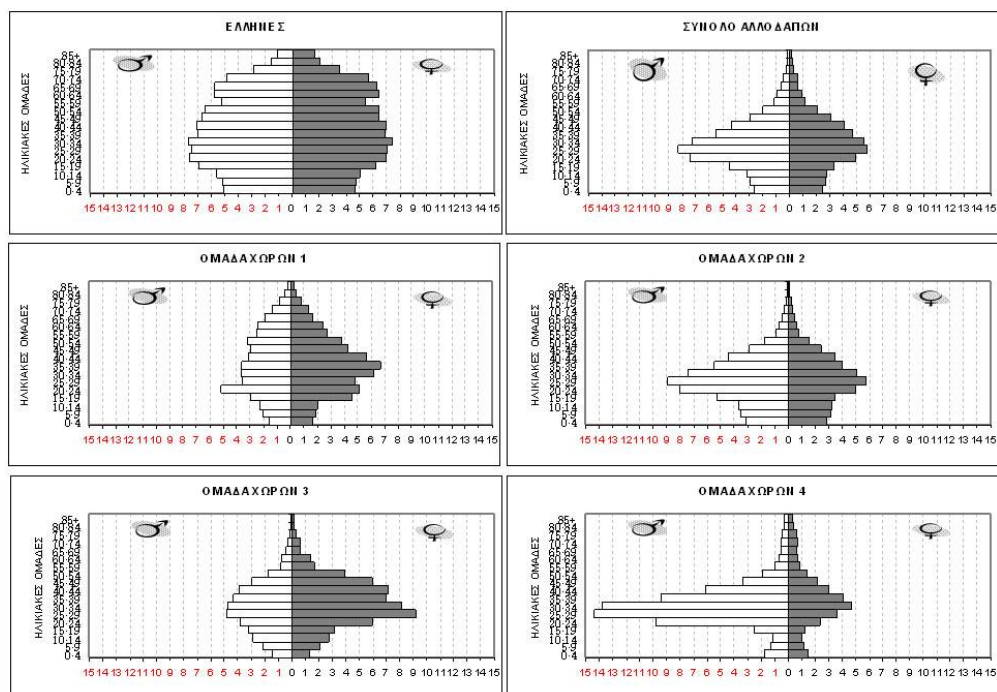
Η χαρτογράφηση των δεικτών χωροθέτησης σε επίπεδο ΚΔ αναδεικνύει σαφώς τις

χωρικές ανισότητες στην κατανομή των αλλοδαπών. Από τη χαρτογράφηση των δεικτών διαπιστώνουμε καταρχάς ότι οι αλλοδαποί από τις βαλκανικές χώρες (Ομάδα χωρών 2) και τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες (Ομάδα χωρών 3) βρίσκονται σχεδόν στο σύνολο των δήμων το 2001, εν αντιθέσει με τους «προερχόμενους» από τις λοιπές χώρες (Ομάδα χωρών 4) -και σε μικρότερο βαθμό από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες (Ομάδα χωρών 1). Διαπιστώνουμε όμως ταυτόχρονα ότι οι προερχόμενοι αφενός μεν από τις πρώην σοσιαλιστικές μη βαλκανικές χώρες αφετέρου δε τις «λοιπές χώρες» αλλοδαποί (3η και 4η ομάδα χωρών) χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερα έντονες συγκεντρώσεις (εξ'ου και οι υψηλές τιμές των τιμών του δείκτη), σε αντίθεση με τους προερχόμενους από τις βαλκανικές χώρες (Ομάδα 2). Από τους παρατιθέμενους χάρτες αναδεικνύονται ταυτόχρονα και οι ισχυρές συγκεντρώσεις των προερχομένων από τις πρώην ανατολικές (Ομάδα χωρών 3) και τις λοιπές χώρες (Ομάδα χωρών 4) στους Δήμους της Αν. Μακεδονίας – Θράκης οι πρώτοι, στους Δήμους των νομών Βοιωτίας και Ευβοίας (ως και βορειώς του Π.Σ. Πρωτευούσης) οι δεύτεροι. Σε αντίθεση με τις δύο προαναφερθείσες ομάδες, οι προερχόμενοι από τις Βαλκανικές χώρες (η τεράστια πλειοψηφία των οποίων -σχεδόν το 85%- αποτελείται από Αλβανούς) έχουν σαφώς πλέον «ισορροπημένες» τιμές δεικτών χωροθέτησης, ενώ ταυτόχρονα το πλήθος των ΟΤΑ με υψηλούς δείκτες χωροθέτησης (>1,6) για τους προερχόμενους από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες είναι σχετικά περιορισμένο (226 επί 1006 συνολικά) οι δε δήμοι αυτοί (η πλειονότητα των νησιών του Αιγαίου και του Ιονίου, και δευτερευόντως η Κρήτη, η Μαγνησία, η Αργολίδα και το νοτιο-δυτικό τμήμα της Πελοποννήσου) χαρακτηρίζονται από μια έντονη τουριστική ανάπτυξη τις δύο τελευταίες δεκαετίες. Οι σαφώς διαφοροποιημένοι αυτοί δείκτες χωροθέτησης αντικατοπτρίζουν έμμεσα τόσο την θέση των αλλοδαπών στην αγορά εργασίας, όσο και τις δημογραφικές και οικογενειακές τους δομές που διαφοροποιούνται σαφώς.

2.2 Οι διαφοροποιημένες δημογραφικές δομές

Οι διαφορές αυτές αποτυπώνονται τόσο στις πληθυσμιακές δομές όσο και στην αναλογία φύλων (Kotzamanis and Kostaki, 2007). Οι διαφορές είναι προφανείς και εντονότερες (Πίνακες 2-4). Σε αντίθεση με την πυραμίδα των Ελλήνων (ώριμος με σαφείς τάσεις γήρανσης πληθυσμός, συρρίκνωση της βάσης και ισορροπημένη σχέση ανάμεσα στα δύο φύλα μέχρι τα 65 έτη), οι πυραμίδες των αλλοδαπών (με εξαίρεση αυτή των προερχομένων από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες που είναι και η πλέον κοντινή με αυτήν των εχόντων ελληνική υπηκοότητα) είναι εξαιρετικά νεανικές, και αυτό αποτυπώνεται και στην μέση ηλικία τους τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο Δήμων (Διάγραμμα 1).

Η σύγκριση της αναλογίας των φύλων (αναλογών αριθμός γυναικών επί 100 ανδρών) μας επιτρέπει να αποσαφηνίσουμε κάποια σημεία. Στον πληθυσμό των Ελλήνων ο λόγος αυτός είναι ισορροπημένος, η δε ελαφρά υπεροχή των γυναικών οφείλεται αποκλειστικά σχεδόν στην διαφορετική θνησιμότητα ανάμεσα στα δύο φύλα στις μεγάλες ηλικίες. Αντιθέτως, στον πληθυσμό των αλλοδαπών η αναλογία των δύο φύλων παρουσιάζει σημαντικές διακυμάνσεις. Στην Ομάδα χωρών 4 ηχ σε 100 αλλοδαπούς συνολικά αντιστοιχούν πάνω από 69 άνδρες, οι διπλάσιοι σχεδόν αυτών που αναλογούν στην Ομάδα 3, ενώ το % των γυναικών είναι ποιο ισορροπημένο στις Ομάδες χωρών 1 και 2 (56 και 43% αντίστοιχα). Οι σημαντικές αυτές διαφορές, αφενός μεν είναι άμεσα συνυφασμένες με τις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες και τον ρόλο των δύο φύλων στις χώρες προέλευσης, αφετέρου δε με τις μεταναστευτικές στρατηγικές των εξεταζόμενων ομάδων. Σε κάθε όμως περίπτωση, η μεταβολή ή μη των υφιστάμενων ανισορροπιών στην αναλογία των φύλων -μια τέτοια μεταβολή διαφαίνεται ήδη το 2001 στην περίπτωση των Αλβανών- είναι ισχυρή ένδειξη των στόχων των αλλοδαπών όσον αφορά το βάθος χρόνου της παραμονής τους στην χώρα μας, και κατ'επέκταση των προοπτικών κοινωνικής κινητικότητας τους.

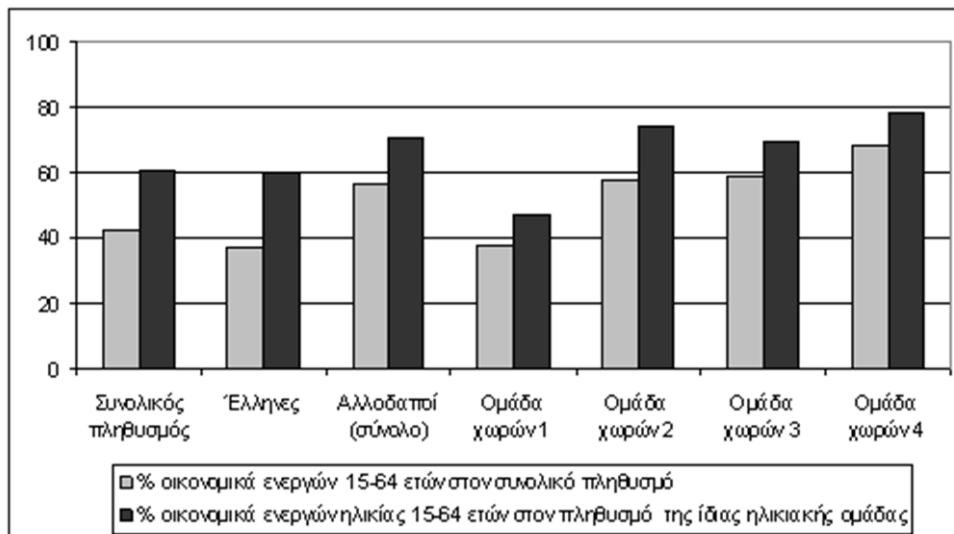
Διάγραμμα 1. Πληθυσμιακές Πυραμίδες (Απογραφή 2001, %).

Πηγή: Απογραφή Πληθυσμού 2001 – Μόνιμος Πληθυσμός, ίδια επεξεργασία

2.3 Τα διαφοροποιημένα οικονομικά χαρακτηριστικά των αλλοδαπών

Η συμμετοχή των αλλοδαπών στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό είναι προφανώς συνάρτηση αφενός μεν της μεταναστευτικής τους ιστορίας αφετέρου δε των δημογραφικών τους χαρακτηριστικών (κατανομή τους ανά φύλο, ηλικία και οικογενειακή κατάσταση), εξ' ου και οι σημαντικές διαφοροποιήσεις ανάμεσα στις 4 υπο-ομάδες (Πίνακας 5). Έτσι, εξετάζοντας το % των οικονομικά ενεργών ηλικίας 15-64 ετών στο συνολικό πληθυσμό της κάθε ομάδας (Διάγραμμα 2) διαπιστώνουμε εντονότερες διαφορές: στα 100 άτομα που προέρχονται από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες, μόνον 38 είναι οικονομικά ενεργά, έναντι 69 στην Ομάδα χωρών 4 (και τα αντίστοιχα ποσοστά των οικονομικά ενεργών στον πληθυσμό ηλικίας 15-64 ετών ανέρχονται σε 48% και 79%, αν και η ιεράρχηση των ομάδων αλλάζει σαφέστατα) (Πίνακας 5).

Από τους 732 Δήμους (επί συνόλου 1006) όπου απεγράφησαν αλλοδαποί της Ομάδας χωρών 4, σε 349 (47,7%) το ποσοστό των οικονομικά ενεργών στους 15-64 ετών υπερβαίνει το 80%. Οι δήμοι αυτοί εντοπίζονται (Χάρτης 3α) βασικά στην Κρήτη και στην ευρύτερη μητροπολιτική περιοχή της Πρωτεύουσας, και δευτερευόντως στο βορειο-βορειοανατολικό τμήμα της Πελοποννήσου και στους παράκτιους ΚΔ της Δυτικής Στερεάς Ελλάδας (ενώ ένα τμήμα τους ταυτίζεται με τους Δήμους με υψηλούς δείκτες χωροθέτησης για την ομάδα αυτή, ιδιαίτερα στην Βοιωτία και στην κεντρική Εύβοια). Εν αντιθέσει, οι Δήμοι όπου το ποσοστό των οικονομικά ενεργών αλλοδαπών 15-64 ετών που προέρχονται από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες υπερβαίνει το 80% είναι ελάχιστοι (μόλις 71, ήτοι το 7,7 % των Δήμων όπου απεγράφησαν στην αλλοδαποί της ομάδας αυτής) και είναι διάσπαρτοι στο χώρο (Χάρτης 3β).

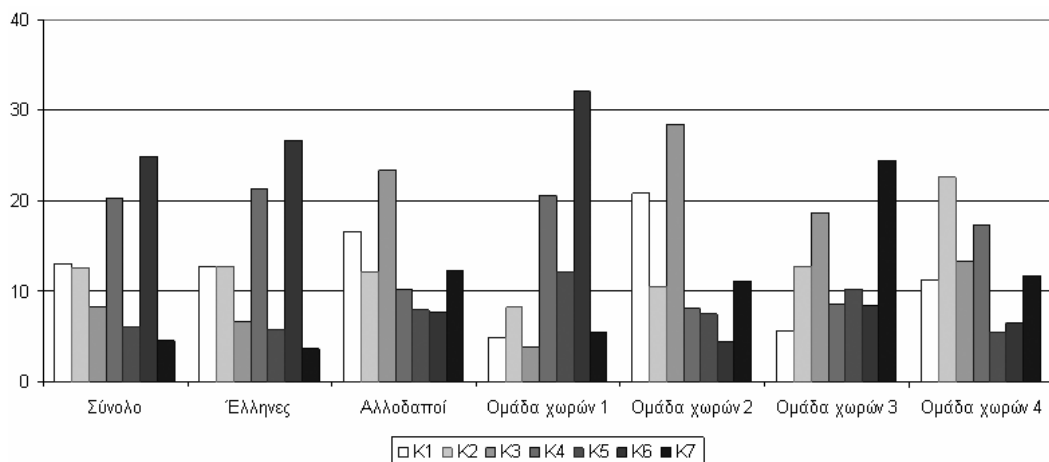

Διάγραμμα 2. Το ειδικό βάρος των οικονομικά ενεργών ηλικίας 15-64 ετών στο συνολικό πληθυσμό, των οικονομικά ενεργών Ελλήνων ηλικίας 15-64 ετών στον πληθυσμό των Ελλήνων, των οικονομικά ενεργών αλλοδαπών ηλικίας 15-64 ετών στον πληθυσμό των αλλοδαπών και το % των οικονομικά ενεργών ηλικίας 15-64 στους πληθυσμούς των αντίστοιχων ηλικιακών ομάδων

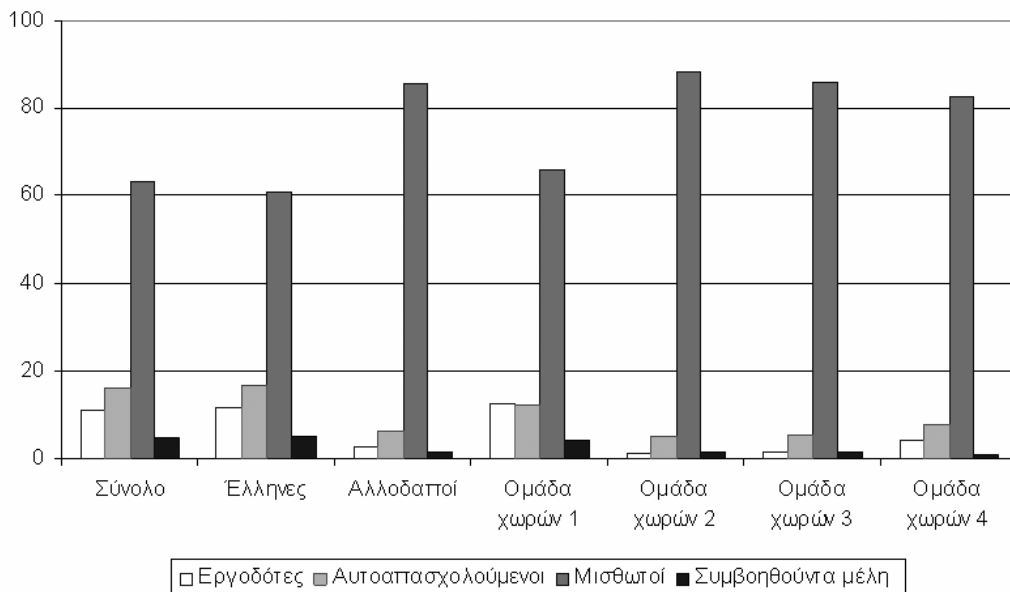
Όσον αφορά την θέση στο επάγγελμα των απογραφέντων το 2001 οικονομικά ενεργών αλλοδαπών (Πίνακας 6), οι διαφορές σε εθνικό επίπεδο είναι προφανείς (Διάγραμμα 3). Η συντριπτική πλειοψηφία των αλλοδαπών είναι μισθωτοί (σχεδόν το 86%), ενώ τα ποσοστά των αυτό-απασχολούμενων και των συμβοηθούντων μελών είναι σχεδόν 3 φορές χαμηλότερα από τα αντίστοιχα των Ελλήνων (των δε εργοδοτών 5 φορές χαμηλότερα). Οι προαναφερθέντες όμως μέσοι όροι υποκρύπτουν και εδώ σημαντικές διαφοροποιήσεις τόσο σε γεωγραφικό επίπεδο όσο και ανάμεσα στις εξεταζόμενες υπο-ομάδες. Η Ομάδα 1 (πλέον ανεπτυγμένες χώρες) ελάχιστα διαφοροποιείται σε εθνικό επίπεδο των εχόντων ελληνική υπηκοότητα (ελαφρώς υψηλότερα ποσοστά εργοδοτών και ελαφρώς χαμηλότερα ποσοστά στις άλλες θέσεις). Στον αντίποδα της ομάδας αυτής τοποθετούνται οι προερχόμενοι από τις Βαλκανικές χώρες αλλοδαποί, όπου οι εργοδότες είναι μόλις 1,4% των οικονομικά ενεργών (2,7% για το σύνολο των αλλοδαπών), οι δε μισθωτοί σχεδόν το 88,5% (έναντι μόλις 66% των οικονομικά ενεργών αλλοδαπών της Ομάδας 1).

Τέλος, όσον αφορά την κατανομή των οικονομικά ενεργών αλλοδαπών ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας (Πίνακας 7), οι διαφορές σε εθνικό επίπεδο είναι και εδώ εξαιρετικά έντονες. Τα ποσοστά των απασχολούμενων αλλοδαπών στον κλάδο Κ3 (κατασκευές) και Κ7 (παροχή υπηρεσιών ατομικού ή κοινωνικού χαρακτήρα) είναι σχεδόν 4 φορές υψηλότερα των αντίστοιχων ποσοστών στους Έλληνες, ενώ αντίθετως στον Κ4 (Χονδρικό και λιανικό εμπόριο + επισκευή οχημάτων και ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης + Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες) και Κ6 (Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί+Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις και επιχειρηματικές δραστηριότητες + Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση+ Εκπαίδευση +Υγεία και κοινωνική μέριμνα + Ετερόδοκοι οργανισμοί και όργανα) τα ποσοστά τους είναι δυο έως τρεις φορές χαμηλότερα. Φυσικά, οι μέσοι όροι υποκρύπτουν και στην περίπτωση αυτή σημαντικές διαφοροποιήσεις (Διάγραμμα 4), ιδιαίτερα ανάμεσα στις δύο πρώτες ομάδες χωρών (πλέον ανεπτυγμένες χώρες και τις Βαλκανικές χώρες).

Η ανθρωπογεωγραφία της μετανάστευσης και του ζητήματος της ένταξης των μεταναστών στις κοινωνίες υποδοχής

Διάγραμμα 4. Η κατανομή (%) των οικονομικά ενεργών αλλοδαπών (συνόλου και ανά ομάδα χωρών) ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητα

Διάγραμμα 3. Η κατανομή (%) των οικονομικά ενεργών αλλοδαπών (συνόλου και ανά ομάδα χωρών) ανά θέση στο επάγγελμα

Στον δευτερογενή τομέα (Κ2), οι διαφορές στα ποσοστά απασχόλησης ανάμεσα στους προερχόμενους από δύο προαναφερθείσες ομάδες χωρών σε εθνικό επίπεδο διαφέρουν ελάχιστα (8 και 10,5% αντίστοιχα των οικονομικά ενεργών). Παρόλα αυτά, τα χωρικά προφίλ διαφοροποιούνται σημαντικά, όπως οι έχοντες σχετικά υψηλά ποσοστά απασχόλησης βαλκάνιοι αλλοδαποί καταγράφονται σχεδόν αποκλειστικά στους νομούς Θεσσαλονίκης και Κιλκίς και δευτερευόντως στους Δήμους της μητροπολιτικής περιοχής Πρωτευούσης, ενώ οι προερχόμενοι εκ των πλέον ανεπτυγμένων χωρών αλλοδαποί με υψηλά ποσοστά απασχόλησης στον κλάδο αυτό εντοπίζονται κυρίως στην Β. Ελλάδα, και σε μικρότερο βαθμό στο τρίγωνο Βοιωτία-Φωκίδα-Φθιώτιδα.

Οι διαφορές αντιθέτως ανάμεσα στις δύο προαναφερθείσες ομάδες αλλοδαπών στον κλάδο των κατασκευών είναι σημαντικές (4% των οικονομικά ενεργών σε εθνικό επίπεδο στους προερχόμενους από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες έναντι του 28,5% στους αλλοδαπούς από τις βαλκανικές χώρες). Στην ομάδα των αλλοδαπών που προέρχονται από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες, το % της απασχόλησης στις κατασκευές μόλις στο 30% των ΟΤΑ υπερβαίνει το 4% (σε 258 εκ των 842 ΚΔ όπου απεγράφησαν οικονομικά ενεργοί αλλοδαποί της ομάδας αυτής) ενώ ταυτόχρονα δεν παρατηρείται χωρική συγκέντρωσή τους. Αντιθέτως, στους αλλοδαπούς από τις βαλκανικές χώρες, ποσοστά απασχόλησης άνω του μέσου εθνικού τους όρου (>28,5%) καταγράφονται στο 40% των Δήμων όπου απεγράφησαν οικονομικά ενεργοί αλλοδαποί της ομάδας αυτής χωρών. Οι ΟΤΑ αυτοί εντοπίζονται κυρίως στον νησιώτικο χώρο (της βορείου Κρήτης συμπεριλαμβανομένης), ιδιαίτερα όμως στις Κυκλάδες, στην μητροπολιτική περιοχή Πρωτευούσης, την Ήπειρο, την ανατολική Θράκη και σε όλη σχεδόν την ορεινή ηπειρωτική Ελλάδα.

2.4 Η ανθρωπογεωγραφία των αλλοδαπών στην Ελλάδα, μια πρώτη προσέγγιση

Η μαζική μετανάστευση, στην μετά το 1990 περίοδο στη χώρα μας, αποτελεί ένα από τα κύρια διακυβεύματα της ελληνικής κοινωνίας, αναδεικνυόμενη ως καθοριστικός παράγοντας των συντελούμενων και επερχόμενων οικονομικών και κοινωνικών αναδιαρθρώσεων. Η διερεύνηση των ποσοτικών της χαρακτηριστικών (παρ'όλες τις ατέλειες του στατιστικού μας συστήματος) σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο συγκαλύπτει κάτω από τους μέσους όρους σημαντικά διαφοροποιημένες καταστάσεις, η δε χρησιμοποίηση επιλεκτικά γεωγραφικών κλιμάκων αναφοράς αναδεικνύει (ή αντιθέτως αποκρύπτει) πραγματικά ή εικονικά «προβλήματα».

Οι αλλοδαποί δεν αποτελούν προφανώς ένα ενιαίο σύνολο και δεν είναι δυνατόν να προσεγγίζονται ως τέτοιο. Οι διαφορές τους πχ όσον αφορά το δημογραφικό και οικονομικό τους προφίλ που εξετάσαμε στην ανακοίνωση αυτή είναι εντονότερες και σε μεγάλο βαθμό προσδιορίζονται από την χώρα προέλευσής τους (το κοντινό παρελθόν της, το πρόσφατο επίπεδο οικονομικής και κοινωνικής της ανάπτυξης, τη θέση της στον διεθνή καταμερισμό της εργασίας). Οι διαφορές αυτές αποτυπώνονται σαφώς και στον χώρο, στον βαθμό που οι διαφοροποιημένες αναλόγως της ομάδα χωρών προέλευσης συγκεντρώσεις τους και το διαφοροποιημένο ειδικό τους βάρος στον πληθυσμό, οδηγούν στην δημιουργία ενός σύνθετου παζλ (και την ανάδειξη ταυτόχρονα σαφών χωρικών «μοτίβων»). Ταυτόχρονα, το αυτό ειδικό βάρος των αλλοδαπών (πχ το ίδιο % στον συνολικό πληθυσμό, η ακόμη στον ενεργό πληθυσμό) σε δυο διαφορετικές διοικητικές ενότητες είναι δυνατόν να υποκρύπτει τελείως διαφορετικά προφίλ (δημογραφικά, εκπαιδευτικά, κοινωνικά, οικονομικά), που δεν είναι δυνατόν να μην λαμβάνονται υπ'όψη στην λήψη μέτρων πολιτικής.

Έτσι, η ανθρωπογεωγραφία των αλλοδαπών παρουσιάζει όλο και μεγαλύτερο ενδιαφέρον και επιβάλλει, εκτός των άλλων, την αποτύπωση σε όλα τα επίπεδα του πλήθους, του ειδικού βάρους, της σύνθεσης και των χαρακτηριστικών των αλλοδαπών (δημογραφικών, οικονομικών, κοινωνικών, πολιτισμικών), στο βαθμό που ισόποσα «μεγέθη» έχουν (η αποκτούν) διαφορετικό ειδικό βάρος και συχνότατα διαφοροποιούνται «ποιοτικά». Ταυτόχρονα όμως, έντονο ενδιαφέρον θα παρουσιάζει από εδώ και πέρα, η αδύνατη - προς το

παρόν λόγω της έλλειψης χρονολογικών σειρών και του προσφάτου χαρακτήρα της μετανάστευσης στην χώρα μας- διαχρονική εξέταση των μεταβολών στον χώρο στο βαθμό που τα συμπεράσματά της θα δώσουν σαφείς ενδείξεις για τις τάσεις και τις προοπτικές των εμπλεκόμενων, ένθεν και ένθεν, μερών.

Στην ανακοίνωση αυτή, αξιοποιώντας τμήμα μόνον των διαθέσιμων στοιχείων της τελευταίας απογραφής, εξετάσαμε, στο πλαίσιο της πρότερης οπτικής, σε επίπεδο ΚΔ, τα βασικά δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά των αλλοδαπών διαχωρίζοντάς τους σε 4 μεγάλες ομάδες αναλόγως της χώρας προέλευσής τους. Άνιση κατανομή, ισχυρές συγκεντρώσεις (ή ακόμη μεγάλη διασπορά) και διαφοροποιημένα δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά ανάλογα με την ομάδα αναφοράς, συντείνουν στην δημιουργία ενός σύνθετου παζλ, που επιβεβαιώνει, ιδιαίτερα δε σε χαμηλά διοικητικά επίπεδα, τον σημαντικό ρόλο των αλλοδαπών στη διαμόρφωση του δημογραφικού και οικονομικού προφίλ της πλειοψηφίας των δήμων της χώρας μας το 2001.

Βιβλιογραφία

ΕΣΥΕ, 2003:, Απογραφή πληθυσμού 2001, Αθήνα: (www.statistics.gr)

Κακλαμάνη, Σ., και Ε. Ανδρουλάκη, 2006: Η επίδραση των αλλοδαπών και οι χωρικές της προεκτάσεις στην πληθυσμιακή δομή της Ελλάδας, *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 119, 97-146.

Κοτζαμάνης, Β., 1987: *Le mouvement migratoire dans la Grèce de l'après-guerre: Antécédents migratoires, mécanismes "libérateurs" et conditions permissives au départ durant les années cinquante - soixante dix*. Thèse es Lettres et Sciences Humaines, Université paris X, 3 vol., 650p + Annexes. Paris.

Κοτζαμάνης, Β., 2006: Οι αλλοδαποί στην Ελλάδα, μια πρώτη χωρική ανάλυση των δημογραφικών τους χαρακτηριστικών και της συμβολής τους στις πληθυσμιακές μεταβολές της τελευταίας δεκαετίας (1991-2001). Ανακοίνωση στο Συνέδριο «Μετανάστευση στην Ελλάδα: εμπειρίες, πολιτικές, προοπτικές» που διοργανώθηκε από το Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής. Αθήνα.

Κοτζαμάνης, Β (επιμ.), 2008: Η δημογραφική πρόκληση, γεγονότα και διακυβεύματα, (υπό έκδοση).

Κοτζαμάνης, Β., Μ. Αγοραστάκης, Α. Πειλίδης και Δ. Σταθάκης, 2006: Οι αλλοδαποί στην απογραφή του 2001, μια πρώτη χωρική προσέγγιση. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας-ΤΜΧΠΑ ΕΔΚΑ, Βόλος. Σειρά ερευνητικών Εργασιών, no 6.

Antigone (www.antigone.gr/bibliography)

Kaklamani, S., and E. Androulaki, 2006: *Immigration en provenance des Balkans et modification de la structure par sexe et par âge de la population de la Grèce et de ses départements*, in Parant A. (ed.), *Migrations, Crises and Recent Conflicts in the Balkans*, Volos : Presses Universitaires de Thessalie- Demobalk.

Kotzamanis, B. and S. Avlanides, 2005: The spatial distribution of immigrants and their contribution to recent population change in Greece: 1991-2001), 1st European Conference on Population Geographies, 'Population Policies, Institutions and Changing Distributions', Population Geography Research Group (PGRG) of the RGS-IBG), School of Geography, University of Wales. Swansea, UK.

Kotzamanis, B., and A. Kostaki, 2007: A The impact of immigration on the population structure of Greece. **Ανακοίνωση στην** Fourth International Conference on Population Geographies, Hong-Kong.

Kotzamanis, B. and A. Pilidis, 2006: *L'immigration en provenance des Balkans et la répartition spatiale de la population en Grèce*, in Parant A. (ed), *Migrations, Crises and Recent Conflicts in the Balkans*, Volos : Presses Universitaires de Thessalie- Demobalk

Petronoti, M. and A. Triandafyllidou, 2003: *Recent immigration flows to Greece*, Working papers 2003/2, Athens: National Centre for Social Research.

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1. Δείκτης Gini στις απογραφές 1991 και 2001

	1991	2001
Σύνολο	0,725292486	0,743748
Έλληνες	0,723762845	0,739247
Αλλοδαποί	0,893789503	0,842387
Αλλοδαποί ομάδα χωρών 1 (Πλέον ανεπτυγμένες χώρες)	ΜΔ	0,888617
Αλλοδαποί ομάδα χωρών 2 (Βαλκανικές χώρες)	ΜΔ	0,827007
Αλλοδαποί ομάδα χωρών 3 (Λοιπές πρώην ανατολικές χώρες)	ΜΔ	0,910515
Αλλοδαποί ομάδα χωρών 4 (άλλες χώρες)	ΜΔ	0,970719

* Στην απογραφή του 2001, υπάρχουν 430 Αλλοδαποί που προέρχονται από μη-οριζόμενες περιοχές και δεν συμμετέχουν στην ανάλυση.

Πίνακας 2. Κατανομή του συνολικού πληθυσμού, του πληθυσμού των Ελλήνων και των αλλοδαπών ανά ομάδα χωρών καταγωγής ανά φύλο (απόλυτες τιμές και %) και αναλογία φύλων στην απογραφή του 2001.

	ΣΥΝΟΛΟ	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες (%)	Γυναίκες (%)	Γ/Α *100
ΣΥΝΟΛΟ	10934097	5413426	5520671	49,51	50,49	101,98
Έλληνες	10172284	4998058	5174226	49,13	50,87	103,52
Αλλοδαποί	761813	415368	346445	54,52	45,48	83,41
Ομάδα χωρών 1	99901	43840	56061	43,88	56,12	127,88
Ομάδα χωρών 2	500226	285941	214285	57,16	42,84	74,94
Ομάδα χωρών 3	85715	32979	52736	38,48	61,52	159,91
Ομάδα χωρών 4	75541	52285	23256	69,21	30,79	44,48

Πίνακας 3. Κατανομή ανά φύλο του πληθυσμού των αλλοδαπών στην απογραφή του 2001 ανά ομάδα χωρών προέλευσης

	ΣΥΝΟΛΟ	%	Άνδρες	%	Γυναίκες	%
ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	761813	100,0	415368	100,0	346445	100,0
Ομάδα χωρών 1 (Ο.Χ. 1)	99901	13,1	43840	10,6	56061	16,2
Ομάδα χωρών 2 (Ο.Χ. 2)	500226	65,7	285941	68,8	214285	61,9
Ομάδα χωρών 3 (Ο.Χ. 3)	85715	11,3	32979	7,9	52736	15,2
Ομάδα χωρών 4 (Ο.Χ. 4)	75541	9,9	52285	12,6	23256	6,7

Πίνακας 4. Η κατανομή ανά μεγάλες ηλικιακές ομάδες του συνολικού πληθυσμού, του πληθυσμού των Ελλήνων και του πληθυσμού των αλλοδαπών (απόλυτες τιμές και %) στην απογραφή του 2001

	ΣΥΝΟΛΟ	Έλληνες	Αλλοδαποί	Ο.Χ 1	Ο.Χ 2	Ο.Χ 3	Ο.Χ 4
ΣΥΝΟΛΟ	10934097	10172284	761813	99901	500226	85715	75541
0-14	1660899	1534088	126811	11455	98530	10794	5990
15-64	7445965	6837640	608325	79422	390296	72437	65790
65+	1827233	1800556	26677	9024	11400	2484	3761
0-14 (%)	15,19	15,08	16,65	11,47	19,70	12,59	7,93
15-64 (%)	68,10	67,22	79,85	79,50	78,02	84,51	87,09
65+ (%)	16,71	17,70	3,50	9,03	2,28	2,90	4,98
Δείκτης γήρανσης	110,01	117,37	21,04	78,78	11,57	23,01	62,79
Μέση ηλικία	39,93	40,6	30,9	37,45	28,72	33,42	33,86

Πίνακας 5. Το ειδικό βάρος των οικοδομικά ενεργών ηλικίας 15-64 ετών στο συνολικό πληθυσμό (Έλληνες +αλλοδαποί), των οικοδομικά ενεργών Ελλήνων ηλικίας 15-64 ετών στον πληθυσμό των Ελλήνων και των οικοδομικά ενεργών αλλοδαπών ηλικίας 15-64 ετών στον πληθυσμό των αλλοδαπών (και σε κάθε ομάδα χωρών προέλευσης στο εσωτερικό τους) ως και το % των οικονομικά ενεργών ηλικίας 15-64 στους πληθυσμούς των αντίστοιχων ομάδων ηλικίας

	οικονομικά ενεργοί 15-64 ετών, % στον συνολικό πληθυσμό	Θέση	οικονομικά ενεργοί ηλικίας 15-64 ετών, % στον πληθυσμό της ίδιας ηλικιακής ομάδας	Θέση
Συνολικός πληθυσμός (Έλληνες +αλλοδαποί)	42,42		60,82	
Έλληνες	37,49		59,95	
Αλλοδαποί (σύνολο)	56,36	2	70,58	3
Ομάδα χωρών 1	37,76	1	47,50	1
Ομάδα χωρών 2	57,83	3	74,12	4
Ομάδα χωρών 3	58,71	4	69,47	2
Ομάδα χωρών 4	68,51	5	78,65	5

Πίνακας 6. Η κατανομή (%) των οικονομικά ενεργών αλλοδαπών ανά θέση στο επάγγελμα

	Εργοδότες	Αυτοαπασχολούμενοι	Μισθωτοί	Συμβοηθούμενα μέλη	Νέοι άνεργοι
Σύνολο	10,77	15,89	63,14	4,86	5,35
Έλληνες	11,61	16,91	60,81	5,20	5,47
Αλλοδαποί	2,66	6,16	85,38	1,58	4,21
Ομάδα χωρών 1	12,35	12,27	66,18	4,11	5,10
Ομάδα χωρών 2	1,35	5,22	88,27	1,42	3,74
Ομάδα χωρών 3	1,48	5,40	85,77	1,45	5,9
Ομάδα χωρών 4	4,12	7,70	82,92	0,76	4,51

Πίνακας 7. Η κατανομή (%) των οικονομικά ενεργών αλλοδαπών (ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας

	Σύνολο	Έλληνες	Αλλοδαποί	Ο.Χ 1	Ο.Χ 2	Ο.Χ 3	Ο.Χ 4
<i>K1 Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία +Αλιεία</i>	13,05	12,69	16,49	4,81	20,85	5,58	11,32
<i>K2 Ορυχεία και λατομεία +Μεταποιητικές βιομηχανίες+ Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού</i>	12,66	12,72	12,10	8,19	10,62	12,77	22,63
<i>K3 Κατασκευές</i>	8,19	6,61	23,29	3,83	28,42	18,57	13,35
<i>K4 Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή αυτοκινήτων οχημάτων, μοτοσικλετών και ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης + Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες</i>	20,19	21,22	10,27	20,48	7,99	8,45	17,30
<i>K5 Ξενοδοχεία και εστιατόρια</i>	5,95	5,75	7,94	12,17	7,43	10,30	5,42
<i>K6 Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί + Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις και επιχειρηματικές δραστηριότητες + Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση + Εκπαίδευση + Υγεία και κοινωνική μέριμνα + Ετερόδοκοι οργανισμοί και όργανα</i>	24,92	26,73	7,57	32,03	4,45	8,36	6,41
<i>K7 Δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού ή ατομικού χαρακτήρα</i>	4,48	3,67	12,25	5,44	11,10	24,52	11,74